

Forskningsetikken i samforfatterskap

Dagens vitenskaplige publisering er forbundet med en rekke alvorlige utfordringer. Forskningspolitikk har blant annet belyst den tiltakende monopoliseringen i forlagsbransjen og konsekvensene for universitetsbibliotekene i de tre siste numrene. Mario Biagioli, professor i vitenskapshistorie ved Harvard University, fokuserer i dette intervjuet på ytterligere en utfordring for akademisk publisering – forskningsetikken i samforfatterskap.

PEDER ANKER

Du har ved flere anledninger gitt uttrykk for at akademikere trenger bedre forståelse av samforfatterskap for å kunne diskutere temaer knyttet til vitenskapsetikk. Men først, Biagioli, hva er et samforfatterskap?

– Den tradisjonelle forståelsen av forfatterskap, særlig blant humanister, er at man har å gjøre med enkeltpersoner som sitter ensomme på hvert sitt kontor og skriver et manuskript som han eller hun publiserer via tidsskrifter og forlag. I naturvitenskap er dette en fjern arbeidsform i dag. Her samarbeider og publiserer man svært ofte i forskningsgrupper. I de fleste naturfag er det helt vanlig å publisere artikler med 6-7 forfattere. I tilfeller med kompliserte eksperimenter, som i fysikk for eksempel, kan en enkelt artikkel ha opptil flere hundre forfattere. Det er den sosiale dynamikken i slike samforfatterskap jeg mener reiser viktige vitenskapsetiske problemer.

Hva slags problemer?

– Jeg tenker på problemer knyttet til arbeidsdeling og på hvem som skal ta ansvar for hva og få anerkjennelse for hva i slike samforfattede publikasjoner. Hvis du spør assistentene og de yngre medlemmene av et forskningsteam så svarer mange at de er bekymret for at de ikke får all den ære og berømmelse de fortjener, og her oppstår det ofte spenninger og konflikter med deres respektive forskningsledere..

I tillegg er det ikke alltid klart om en person bør inkluderes som samforfatter eller bare takkes i for hjelp og støtte i en fotnote. Alt dette reiser ikke bare etiske, men også juridiske problemer. Hvis man som forskningsassistent kan bevise at man ikke har fått rimelig kreditt for arbeidet man har gjort i et forskningsprosjekt, kan man anklage sin forskningsleder for å ha plagiert ens arbeid og kreve erstatning. Rimelig fordeling av anerkjennelse med hensyn til hvem som oppdaget hva innen et forskningsteam er viktig.

... og hvordan løses det?

– En må utvikle en intern fordelingsnøkkel for kredi-

tering og en akademisk infrastruktur for å løse konflikter når de oppstår for å sikre seg et rettferdig og demokratisk samforfatterskap. Dette er helt sentralt for institusjoner som allokere forskningsmidler, slik som universiteter, forskningsråd og vitenskapelige akademier, som strever med å utvikle gode rutiner for hvordan de skal evaluere enkeltforskere i samforfatterskap.

Hvem er ansvarlig og bør krediteres?

Kan du gi et eksempel?

– La oss si at man skal vurdere hvorvidt en forsker fortjener opprykk til professor. Forskeren leverer inn sin CV, og vedkommende har publisert, la oss si, 50 artikler. Problemet er at av hver av disse 50 artiklene har blitt publisert sammen med 10 andre forskere. Hvordan skal man da evaluere vedkommendes forskningsarbeid? I enkelte forskningsmiljøer er det slik at rekkefølgen på navnene i en artikkel indikerer hvem som har gjort mest, men denne ordningen varierer sterkt mellom ulike fag så man kan ikke stole for mye på en slik konvensjon – særlig når navnlisten er lang.

Så hvordan bør en evalueringskomité gå fram i det tilfellet du skisserer?

– Først og fremst så bør man i artikler med samforfatterskap lage en lengre fotnote, eventuelt hypertext (tekstlenker, red. anm.) i web-baserte tidsskrifter eller en fil i arkivet til fagtidsskriftet, som helt kort beskriver den enkelte forfatters konkrete bidrag til publikasjonen. *The British Medical Journal* og *The Lancet* har allerede startet en slik praksis, og *Nature* har også prøvet ut en slik ordning. Dette vil redusere mye av den uklarhet som knytter seg til arbeid og ansvarsfordeling og dermed til evaluering av enkeltforskere som deltar i et samforfatterskap.

Så redaktørene av tidsskrifter bør, hvis jeg forstår deg rett, be alle sine forfattere fylle ut skjema der de redegjør for hva de har gjort og dermed hva de tar ansvar for i et samforfatterskap?

– Nettopp, det er viktig for et seriøst tidsskrift å være sikker på at samtlige av forfatterne faktisk er en medforfatter av en artikkel. Det finnes tilfeller hvor en

Peder Anker er lektor i vitenskapshistorie ved Harvard University.

gruppe yngre ukjente forskere uten samtykke har oppført en berømt professor som medforfatter av sin artikkel for å oppnå publisering. Dette ønsker selvfølgelig enhver redaktør å unngå. Forfatterne har også en egeninteresse av å få på trykk eller på annen måte dokumentert deres bidrag til en artikkel fordi de kan henvise til dette når deres forskning skal evalueres.

Hva med anonyme bidragsytere til et samforfatterskap? Jeg tenker på fagfelle-kommentatorer ('peer-reviewers') som med sine kommentarer til en artikkel ofte kan påvirke en artikkel betydelig. Hvordan kan deres arbeid verdsettes?

— Jeg vil ikke bli forbauset om vi i den nære fremtid vil se store forandringer i måten redaktørenes anonyme kritikere krediteres i et samforfatterskap. Mange anonyme kritikere føler at de legger mye tid og arbeid ned i slike vurderinger, og de gode blir ofte spurt igjen og igjen da redaktører som regel rangerer dem og spør de beste først. De legger ned masse arbeid, men får verken penger eller anerkjennelse. De får i høyden verdsatt arbeidet som administrasjon ved sine respektive forskningsinstitusjoner. Ikke desto mindre er de, slik jeg ser det, en faktisk medforfatter i et samforfatterskap. Deres kommentarer kan ofte være like viktige som andre medforfatters, og jeg mener derfor at deres navn på en eller annen måte burde krediteres i publisert artikkel.

... du mener en sluttnote med referanse til fagfelle-kommentatoren ("peer-reviewed by")?

— Ja.

Akademiske aksjeselskap og revisorer

Inneholder ikke det en ansvarsglidning for publikasjonens innhold vekk fra forfatterne og over på kritikeren? Et "peer-reviewed by" kan lett oppfattes som "approved by"

— Det er klart at når man på den måten får ta del i et forfatterskap så kan det oppfattes som om man også står inne for innholdet i publikasjonen ...

... og man får ære og berømmelse hvis en publikasjonen er viktig, men man risikerer også nederlag og skam hvis den viser seg å inneholde juks og bedrag?

— Riktig, men spørsmål om juks i forskning hadde vært lettere å forholde seg til hvis ansvarsfordelingen for en samforfattet artikkel hadde vært klarlagt og nedfelt i en fotnote eller lignende, slik jeg foreslo. Analogt kan du se på en samforfattet publikasjon som et aksjeselskap der verdien av aksjene — det vil si vitenskapelig anerkjennelse — daler hvis man har utro tjener i bedriften eller prøver å selge et dårlig produkt. Likeledes kan aksjenes verdi stige hvis produktet er

1298 A High-Resolution Radiation Hybrid Map of the Human Genome Draft Sequence
M. Olivier, A. Aggarwal, J. Allen, A. A. Almendras, E. S. Bajorek, E. M. Beasley, S. D. Brady, J. M. Bushard, V. I. Bustos, A. Chu, T. R. Chung, A. De Witte, M. E. Denys, R. Dominguez, N. Y. Fang, B. D. Foster, R. W. Freudenberg, D. Hadley, L. R. Hamilton, T. J. Jeffrey, L. Kelly, L. Lazeroni, M. R. Levy, S. C. Lewis, X. Liu, F. J. Lopez, B. Louie, J. P. Marquis, R. A. Martinez, M. K. Matsuura, N. S. Mishenghi, J. A. Norton, A. Olshen, S. M. Perkins, A. J. Perou, C. Piercy, M. Piercy, F. Qin, T. Reif, K. Sheppard, V. Shokuchi, G. A. Smick, W.-L. Sun, E. A. Stewart, J. F. Tejeda, N. M. Tran, T. Treje, N. T. Vo, S. C. M. Yan, D. L. Zierlein, S. Zhao, R. Sachidanandam, B. J. Trask, R. M. Myers, D. R. Cox

THE HUMAN GENOME

1304 The Sequence of the Human Genome
J. C. Venter, M. D. Adams, E. W. Myers, P. W. Li, R. J. Mural, G. G. Sutton, H. O. Smith, M. Yandell, C. A. Evans, R. A. Holt, J. D. Gocayne, P. Amanatides, R. M. Ballew, D. H. Huxon, J. R. Wortman, Q. Zhang, C. D. Kodira, X. H. Zheng, L. Chen, M. Skupski, G. Subramanian, P. D. Thomas, J. Zhang, G. L. G. McKusick, C. Nelson, S. Broder, A. G. Clark, J. Nadeau, V. A. McKusick, N. Zinder, A. J. Levine, R. J. Roberts, M. Simon, C. Slayman, M. Hunkapiller, R. Bolanos, A. Delcher, I. Dew, D. Fasulo, M. Flanigan, L. Florea, A. Halpern, S. Harzenhall, S. Kravitz, S. Levy, C. Mobarry, K. Reinert, K. Remington, J. Abu-Threideh, E. Beasley, K. Biddick, V. Bonazzi, R. Brandon, M. Cantill, L. Chandrasekharan,

Reardon, R. Rodriguez, V.-H. Rogers, D. Romblad, B. Ruhfel, R. Scott, C. Sitter, M. Smallwood, E. Stewart, R. Strong, E. Suh, R. Thomas, N. N. Tint, S. Tse, C. Vech, G. Wang, J. Wetter, S. Williams, M. Williams, S. Windsor, E. Winn-Den, K. Wolfe, J. Zaveri, K. Zaveri, J. F. Abril, R. Guigó, M. J. Campbell, K. V. Sjolander, B. Karlik, A. Kejariwal, H. Mi, B. Lazareva, T. Hattori, A. Narechian, K. Diener, A. Muruganujan, N. Guo, S. Seto, V. Bafna, S. Istrail, R. Lippert, R. Schwartz, B. Walenz, S. Yooseph, D. Allen, A. Basu, J. Baxendale, L. Blick, M. Caminha, J. Carnes-Stine, R. Caulk, Y.-H. Chiang, M. Coyne, C. Dahlke, A. D. Mays, M. Dombroski, M. Donnelly, D. Ely, S. Esparham, C. Foster, H. Gire, S. Glanowski, K. Glasser, A. Glodek, M. Gorokhov, K. Graham, B. Griepman, M. Harris, J. Hell, S. Henderson, J. Hoover, D. Jennings, C. Jordan, J. Jordan, J. Kasha, L. Kagan, C. Kraft, A. Levitsky, M. Lewis, X. Liu, J. Lopez, D. Ma, W. Majoros, J. McDaniel, S. Murphy, M. Newman, T. Nguyen, N. Nguyen, M. Nodel, S. Pan, J. Peck, M. Peterson, W. Rowe, R. Sanders, J. Scott, M. Simpson, T. Smith, A. Sprague, T. Stockwell, R. Turner, E. Venter, M. Wang, M. Wen, D. Wu, M. Wu, A. Xia, A. Zandieh, X. Zhu

bra og folk har tillit til selskapet. Aksjonærene — det vil si de som har investert tid og arbeid i samforfatterskapet — kan slik sett bli rike eller fattige på kulturell kapital, avhengige av publikasjonens suksess.

I en artikkel du nylig skrev i tidsskriftet The Lancet kalt "Long live the deans!" argumenter du for at universitetenes toppledere burde stå som garantister for samforfatterskap. Kan du utdype dette?

— Garantistenes rolle vil være analog til revisoren i en bedrift, det vil si en person som garanterer for at produksjonen av forskning har skjedd i henhold til hva som normalt regnes for god forskning. Vedkommentenes oppgave er å kunne garantere utad at fordeling av anerkjennelse blant forfatterne innen et samforfatterskap er etisk akseptabel, at eventuelle anklager om juks er undersøkt, og at forskerne ikke driver med dobbeltpublisering. Garantisten må ha full tilgang på alt forskningsmateriale for å kunne garantere at det er fremskaffet på en forsvarlig måte i henhold til anerkjente og velprøvde metoder. I praksis vil det si at universitetets toppledere hyrer inn en fast stab av eksperter hvis eneste oppgave er å gå rundt på universitetet å undersøke om forskningen og rutinene ved publikasjonen holder mål. De må kunne garantere at det er samsvar mellom hva som publiseres og hva som står i laboratorienotatene.

... det høres ut som et akademisk forskningspolit?

— Nei, snarere revisor. Det er klart at man kan få ubehagelige assosiasjoner når jeg foreslår en slik ordning, og for noen ganske få forskere kan det også bli svært ubehagelig å få sine laboratorienotater nærmere undersøkt. På den annen side tror jeg at vi alle kan sove bedre hvis vi vet at en uhildet instans kontinuerlig går inn og undersøker kvaliteten på forskningen og garanterer for kvaliteten av dens resultater.

Listene av medforfattere til vitenskapelige artikler blir stadig lengre